

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», спеціалізація
«Банківська справа»
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління банками на фінансовому ринку»
(назва магістерської програми)
на тему: «Фінансовий моніторинг в банках: теорія, методичні інструменти та
напрями розвитку»
(назва теми)

Виконавець:

студент Кредитно-економічного факультету

Моніава Володимир Олександрович _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є реальною загрозою фінансовій системі країни. Відмивання доходів призводить до підриву економічної стабільності, ускладнює контроль за фінансово-економічною ситуацією в державі. Зокрема, легалізація доходів зумовлює суттєву залежність економічної системи країни від злочинних надходжень і встановлення контролю організованої злочинності над найбільш привабливими галузями економіки.

Мета магістерської роботи. Теоретично обґрунтувати організаційно-економічних засади діяльності банків в системі фінансового моніторингу та розробці методичних рекомендацій і пропозицій щодо її вдосконалення.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- з'ясувати сутність легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, її ознаки, методи та стадії;
- виявити основні засади організації системи фінансового моніторингу в банківській сфері;
- проаналізувати вітчизняний та світовий досвід банків в боротьбі з легалізацією кримінальних доходів;
- розглянути елементи та відокремити особливості побудови національної системи фінансового моніторингу;
- з'ясувати роль українських банків в системі фінансового моніторингу та проаналізувати їх діяльність із запобігання легалізації (відмиванню) грошей;
- проаналізувати ефективність діяльності банків України в системі фінансового моніторингу;
- розробити заходи щодо підвищення ефективності системи із запобігання відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом.

Об'єкт дослідження. Діяльність банків в системі фінансового моніторингу в Україні.

Предмет дослідження. Організаційно-економічний інструментарій діяльності банків України в системі запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Методологія дослідження. У процесі написання магістерської роботи застосувались такі загальнонаукові специфічні методи дослідження економічних процесів: методи теоретичного узагальнення і порівняння, аналізу і синтезу, індукції, та спостереження – при дослідженні теоретико-сутнісної характеристики поняття «відмивання коштів»; статистичний і графічний аналіз, кореляційно-регресійний аналіз – при здійсненні оцінки дієвості національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; розрахунково-аналітичний та економіко-статистичний методи при розробці підходів до оцінки ризику клієнта; комплексний підхід – для визначення напрямів удосконалення системи фінансування моніторингу.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти та нормативно-правові документи з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, статистичні дані Державної служби фінансового моніторингу України та Національного банку України; монографії та наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів із дослідженням проблеми боротьби з відмиванням «брудних» коштів.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 93 сторінки. Основний зміст викладено на 83 сторінках. Робота містить 17 таблиць, 14 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 1 статтю: Групове прийняття рішень: психологічні аспекти // Збірник наукових праць студентів кредитно-економічного факультету, Одеса, 2017р.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ.

В першому розділі «Теоретико-методичні засади фінансового моніторингу в банках України» розглянуто передумови виникнення системи фінансового моніторингу в Україні на основі чого був зроблений висновок, що фінансовий моніторинг в банках є одним з основних факторів впливу на протидію відмиванню «брудних» грошей. На жаль в реаліях Україна ця протидія має багато проблем. Молодість держави, як суверенної країни, спонукає вирішувати проблеми держави в міру їх настання. Законодавчо оформлена протидія відмиванню «брудних» грошей тільки з початку 1980-х років, але курирують ці законодавчі акти розвинуті країни, до яких Україна не відноситься.

З початку незалежності Україна почала приєднатися до різних конвенцій, в тому числі і по проблемам відмивання грошей, але повноцінно повномасштабна загальнодержавна система боротьби з відмиванням грошей в Україні почалася тільки в 2002 році. В 2002 році почали з'являтися повноцінні закони, які тільки початково сформувавши плацдарм для майбутніх законів. Це привело до того, що в законі з'являлися дірки, якими користувалися зловмисники. Ці дірки постійно надавалися організацією FATF Україні, з вимогами їх вирішити. Майже з початку існування, Україна почала потрапляти в сірий список FATF, на жаль ця тенденція продовжується і зараз.

Разом із цим, однією із важливих проблем для України є технологічна відсталість країни порівняно із розвинутими країнами. Зловмисники змінюють свої схеми в залежності від новітніх технологій в розвинутих країнах.

Проаналізовано діючий фінансовий моніторинг в Україні, на основі чого зроблений висновок про дворівневість фінансового моніторингу в Україні, що означає подвійний контроль збоку держави. Тобто спочатку це первинний фінансовий моніторинг, який передбачає здійснення перевірок учасниками

фінансового ринку, а потім здійснення перевірок уповноваженими державними органами.

Ретельної уваги варто приділити внутрішньому фінансовому моніторингу, на цьому рівні банківські установи є основними. Без банку не можна провести жодної транзакції для бізнесу, що дає змогу банкам зберігати величезну кількість інформації про своїх клієнтів. Саме ця інформація первинна у внутрішньому фінансовому моніторингу і дає змогу банкам проводити фінансовий моніторинг.

Також в цьому розділі зроблений аналіз проблеми відмивання доходів на світовому рівні. У підсумку зроблений висновок, що проблема відмивання «брудних» грошей має глобальну проблему. З цим намагаються боротися як країни, що розвиваються, в тому числі Україна, так і розвинуті країни. Такі організації як FATF мають обґрунтовані операції та рекомендації, які згодом змінюються, але злочинність зараз знаходиться в більшій кооперації між країнами. Країни по причині політичних, або економічних, не можуть представити абсолютно повну інформацію про свою економічну діяльність. Ця проблема недовіри є основною проблемою протистояння відмиванню грошей. Без довіри і більшої кооперації організована злочинність може знаходитися в одній країні і безкарно відмивати гроші в іншій. Саме тому, на даному етапі кооперації між країнами, проблема відмивання «брудних» грошей буде завжди гострою темою для кожної країни.

В другому розділі «Оцінювання рівня ефективності системи фінансового моніторингу в Україні» проведений загальний аналіз банківської системи України в розрізі фінансового моніторингу. У підсумку, зроблений висновок, що банківська система України тісно переплітається з економікою країни, яка знаходиться на етапі відновлення від чергової кризи. Рівень тіньової економіки займає третину економіки країни, що свідчить про уразливість економіки країни до легалізації (відмивання) коштів.

Через кризу, інфляційні процеси в Україні привабливі для злочинців, які можуть з більшим шансом позбавитися від національних «брудних» грошей в офіційних обмінах чи у тих, хто пропонують під вигідніший для них курс обміняти українські гривні на долари. Економічне середовище, в якому знаходиться Україна негативно впливає на банківську систему України. Активи банків за аналізований період зростали, але здебільшого це спричинено інфляційними процесами, які знецінюють національну валюту. Кошти фізичних та юридичних осіб також зростали, здебільшого по тій же самій причині, що і активи. Динаміка коштів фізичних осіб змінюється по такій же самій тенденції що і інфляція і показує довіру населення до банків під час кризисних явищ.

В даному розділі також проаналізована діяльність Державної служби фінансового моніторингу України. Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення є Державна служба фінансового моніторингу України. На рівні первинного фінансового моніторингу Держфінмоніторинг переважно аналізує діяльність банківських установ, які в загальній сукупності займають малу частку

серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Інформація, отримана від банків ретельно перевіряється і у випадку легалізації (відмивання) коштів, відправляє узагальнені матеріали наглядовим чи правоохоронним органом. Ґрунтуючись на показнику ефективності, можна зробити висновок, що більшість узагальнених справ стають підставою для подальших розглядів збоку правоохоронних та розвідувальних органів.

На основі аналітичній інформації виявлено, що за останні роки кількість банків постійно зменшується. Зменшення кількості таких установ пов'язана з процесом реорганізації балансових філій у без балансові відділення та ліквідації нерентабельних установ системними банками, які в період економічної кризи та кризи банківської ліквідності прагнули стабілізувати фінансовий стан, також слід відзначити зміни в законодавстві, які дали змогу НБУ прискорити ліквідацію банків, які займалися легалізацією (відмиванням) коштів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Для оцінки дієвості банків в системі фінансового моніторингу використаний регресійно-кореляційний аналіз. У підсумку був зроблений висновок, що зміни чинного законодавства України з питань протидії та запобігання легалізації (відмивання) доходів одержаних злочинним шляхом суттєво збільшують загальну кількість операцій, надісланих до Спеціально уповноваженого органу (в 2017 кількість фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу в 10 раз за аналізований період). Це свідчить про підвищення активності суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також про підвищення якості аналізу цими суб'єктами операцій, які мають ознаки сумнівності.

З метою оцінки дієвості вітчизняної системи було проаналізовано зв'язок між надісланими банками Державної служби фінансового моніторингу України інформації про протиправні операції та кількість порушених за результатом даної інформації кримінальних справ з використанням методів кореляційного аналізу. Аналіз дозволив виявити, що між кількістю фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та кількістю порушених кримінальних справ/зареєстрованих злочинів існує зворотній сильний зв'язок на всьому часовому проміжку але в свою чергу між кількістю фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу, та кількістю порушених кримінальних справ/зареєстрованих злочинів існує зворотній слабкий зв'язок на всьому часовому проміжку.

В третьому розділі «Удосконалення системи фінансового моніторингу в банках України» запропонована скорингова система оцінки ризику клієнта на предмет використання ним банку з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, яка ґрунтується на оцінці ризику клієнта на предмет використання ним банку з метою легалізації (відмивання) «брудних» доходів, шляхом виявлення індикаторів, що можуть свідчити про ймовірність використання країни, банківського продукту чи організаційної форми клієнта для відмивання кримінальних доходів.

Для визначення ризику клієнта запропоновано методика оцінки трьох невід'ємних його компонент – ризику за типом клієнта, ризику послуг та

географічного ризику. Для визначення цих висновків запропоновано оцінку за допомогою коефіцієнтів значущості. Запропонована оцінка географічного ризику як індикатора ймовірності здійснення на території країни легалізації кримінальних доходів. Для оцінки сприятливості середовища у країнах світа були взяті чотири індикатори: Індекс боротьби з відмиванням грошей, Індекс сприйняття корупції, Індекс злочинності, Глобальний індекс миру. Ці індикатори охоплюють як внутрішні так і зовнішні фактори відносин країн. Для визначення інтегрального показника географічного ризику здійснено нормалізацію показників – стимуляторів та дестимуляторів.

Для розробки індикаторів ризику за типом та ризику послуги з використанням коефіцієнтів значущості кожного із запропонованих індикаторів, що показують ймовірність використання клієнтом банківської установи для легалізації кримінальних доходів. Для аналізу значущості взяті звіти Держфінмоніторингу за 2012-2017 роки та проаналізовані реальні приклади відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом. За здійсненими розрахунками побудовано загальні карти ризику за типом клієнта та ризику послуги.

Для впровадження скорингової системи запропонований алгоритм інтеграції скорингової системи оцінки ризику клієнта на предмет використання ним банку з метою легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, в практичну діяльність банківської установи, який складається з чотирьох етапів: аналіз, розробка нормативної бази, адаптація, оцінка результатів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. В даній магістерській роботі проаналізовані передумови виникнення і потреба створення система фінансового моніторингу. В результаті аналізу зроблений висновок, що молодість України, як суверенної країни, спонукає вирішувати проблеми держави в міру їх настання. З початку незалежності Україна почала приєднатися до різних конвенцій, в тому числі і по проблемам відмивання грошей, але повноцінно повномасштабна загальнодержавна система боротьби з відмиванням грошей в Україні почалася тільки в 2002 році. Однією із важливих проблем для України є технологічна відсталість країни порівняно із розвинутими країнами. Зловмисники змінюють свої схеми в залежності від новітніх технологій в розвинутих країнах.

2. На основі загального аналізу банківської системи України зроблений висновок, що банківська система тісно переплітається з економікою країни, яка знаходиться на етапі відновлення від чергової кризи. Рівень тіньової економіки займає третину економіки країни, що свідчить про уразливість економіки країни до легалізації (відмивання) коштів. Через кризу, інфляційні процеси в Україні привабливі для злочинців, які можуть з більшим шансом позбавитися від національних «брудних» грошей в офіційних обмінах чи у тих, хто пропонують під

вигідніший для них курс обміняти українські гривні на долари. Економічне середовище, в якому знаходиться Україна негативно впливає на банківську систему України. Активи банків за аналізований період зростали, але здебільшого це спричинено інфляційними процесами, які знецінюють національну валюту. Кошти фізичних та юридичних осіб також зростали, здебільшого по тій же самій причині, що і активи. Динаміка коштів фізичних осіб змінюється по такій же самій тенденції що і інфляція і показує довіру населення до банків під час кризисних явищ.

3. Для оцінки дієвості функціонування банків України в системі фінансового моніторингу проаналізовано зв'язок між надісланими банками до Державної служби фінансового моніторингу України інформації про протиправні операції та кількість порушень за результатами даної інформації кримінальних справ. За результатами проведених розрахунків встановлено, що між кількістю фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та кількістю порушень кримінальних справ/зарєєстрованих злочинів існує обернений сильний зв'язок, а між кількістю фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу та кількістю порушень кримінальних справ – обернений слабкий зв'язок на всьому часовому проміжку.

4. Проаналізовано законодавча база України в сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Розглянуті фундаментальні проблеми дійсної законодавчої бази та законопроекту, який збирають ввести пізніше.

5. З метою вдосконалення системи управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, запроновано використовувати методичний підхід до оцінки ризику за географічним розташуванням країни реєстрації клієнта або установи (географічного ризику), побудований на основі інтегрального показника, який враховує широке коло внутрішніх та зовнішніх факторів.

АНОТАЦІЯ

Моніава В.О., «Фінансовий моніторинг в банках: теорія, методичні інструменти та напрями розвитку»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерської програмою
«Банківська справа»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – діяльність банків в системі фінансового моніторингу в Україні

Мета дипломної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-економічних засад діяльності банків в системі фінансового моніторингу та розробці методичних рекомендацій і пропозицій щодо її вдосконалення

Завдання роботи є: з'ясувати сутність легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, її ознаки, методи та стадії; виявити основні засади організації системи фінансового моніторингу в банківській сфері; проаналізувати вітчизняний та світовий досвід банків в боротьбі з легалізацією кримінальних доходів; розглянути елементи та відокремити особливості побудови національної системи фінансового моніторингу; з'ясувати роль українських банків в системі фінансового моніторингу та проаналізувати їх діяльність із запобігання легалізації (відмиванню) грошей; проаналізувати ефективність діяльності банків України в системі фінансового моніторингу; розробити заходи щодо підвищення ефективності системи із запобігання відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом.

За результатом дослідження сформульовані: науково-методичний підхід до оцінки ризику банку за географічним розташуванням країни реєстрації клієнта; удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання ризику використання банку з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, побудований на сонові скорингової моделі з використанням коефіцієнтів значущості індикаторів ризику; вдосконалення економіко-правовий механізм запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, в якому враховано систему взаємодії суб'єктів, що виникає в процесі здійснення фінансової операції.

Одержані результати можуть бути використані Національним банком України при здійсненні аналізу економічних та фінансових показників та індикаторів фінансової стабільності, а також банківськими установами України для управління ризиками легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та їх мінімізації.

Ключові слова: фінансовий моніторинг; суб'єкти фінансового моніторингу; перевірки; фінансовий контроль; фінансові операції; доходи, одержані злочинним шляхом.

ANNOTATION

Moniava V.O., "Financial Monitoring in Banks: Theory, Methodological Tools and Directions of Development",
qualifying work for obtaining an educational degree from the specialty "Finance, Banking and Insurance" for the master's program "Banking",
Odessa National University of Economics
Odessa, 2018

Master's qualification work consists of three sections. The object of research is the activity of banks in the system of financial monitoring in Ukraine

The purpose of the thesis is to provide theoretical substantiation of the organizational and economic bases of banks' activity in the system of financial monitoring and to develop methodological recommendations and proposals for its improvement.

The tasks of the work are: to find out the essence of legalization (laundering) of proceeds from crime, its features, methods and stages; to identify the main principles of organization of the system of financial monitoring in the banking sector; analyze the domestic and international experience of banks in combating the legalization of criminal incomes; to consider elements and separate features of construction of the national system of financial monitoring; clarify the role of Ukrainian banks in the system of financial monitoring and analyze their activities to prevent money laundering; analyze the effectiveness of Ukrainian banks in the system of financial monitoring; develop measures to improve the effectiveness of the money laundering prevention system.

As a result of the study, the following are formulated: a methodological approach to assessing the bank's risk according to the geographical location of the client's registration country; the scientific and methodological approach to assessing the risk of using the bank to legalize (laundering) the proceeds of crime, improved on the basis of the scanning model sono using the coefficients of the significance of the risk indicators; improvement of the economic and legal mechanism for preventing and counteracting the legalization (laundering) of proceeds from crime, which takes into account the system of interaction of subjects arising in the course of financial transaction.

The results obtained can be used by the National Bank of Ukraine in carrying out an analysis of economic and financial indicators and indicators of financial stability, as well as banking institutions of Ukraine for managing the risks of legalization (laundering) of proceeds from crime and minimizing them.

Key words: financial monitoring; subjects of financial monitoring; verification; financial control; financial transactions; Income derived from crime.